

Bomen in de uitloop van varkens

Voederbomen en -struiken kunnen een waardevolle aanvulling zijn in de buitenuitloop van varkens. Ze bieden schaduw en beschutting, stimuleren diereigen gedrag en vormen een natuurlijke bron van voedingsstoffen, mineralen en sporenelementen. Naast deze directe voordelen worden ook indirecte baten verwacht op het gebied van milieu, biodiversiteit en klimaat.

Agroforestry wordt steeds vaker toegepast. In de varkenshouderij is dit in Noord-Europa echter grotendeels in de vergetelheid geraakt. De Nederlandse varkenshouderij is vrij intensief met een sterke focus op technische innovaties, waardoor meer natuurlijke benaderingen zoals agroforestry niet altijd vanzelfsprekend zijn.

Van oorsprong was het varkensleven nauw verweven met bomen en struiken. Er bestaan tal van synergieën tussen varkens, bomen en struiken, met positieve effecten voor beide: varkens profiteren van een gevarieerd rantsoen en verbeterd dierenwelzijn, terwijl bomen en struiken baat hebben bij bodembewerking door de varkens en het opruimen van valfruit. Andere voordelen van beplanting in de varkensuitloop zijn: voor het milieu minder nutriëntenverliezen naar bodem en lucht, voor de biodiversiteit het aantrekken van nuttige insecten, en voor het klimaat koolstofvastlegging en het creëren van een gunstiger microklimaat.

Deze factsheet belicht drie thema's, aangedragen door de studiegroep van het Agroforestry Netwerk Gelderland.

1. Schaduw & windbescherming van bomen en struiken
2. Gezondheid en zelfmedicatie via kruiden
3. Wet- en regelgeving omtrent varkens en agroforestry

In Nederland en andere delen van Europa kregen boeren vroeger het recht om hun varkens in de herfst het bos in te drijven, zodat de dieren zich konden voeden met gevallen eikels en beukenootjes (de zogenaamde mast). Samen met de Dehesa in Spanje en de Montado in Portugal behoren deze systemen tot de oudst bekende vormen van agroforestry — geïntegreerde systemen waarin veehouderij en bosbeheer op een samenhangende manier worden gecombineerd.

Eikels oogsten voor de varkens in een middeleeuws manuscript van 1310 (Bron: British Library).

Bomen in varkensuitlopen: schaduw én windbescherming

In de moderne varkenshouderij worden uitlopen steeds belangrijker voor dierenwelzijn, natuurlijk gedrag en klimaatadaptatie. Bomen en struiken spelen hierin een centrale rol. Ze bieden verkoelende schaduw, verminderen hittestress en beschermen varkens tegen zonnebrand. Daarnaast kunnen houtigen ook fungeren als windscherm, vooral in open landschappen zoals polders, waar wind een extra stressfactor vormt voor varkens. Beide functies — schaduw en luwte — dragen bij aan een stabiel microklimaat en een weerbaarder systeem. Door de toenemende zomerse temperaturen als gevolg van klimaatverandering wordt het aanplanten van multifunctionele bomen in varkensuitlopen steeds relevanter (Dotas et al., 2025; Van Eekeren et al., 2014). De juiste soort- en plaatskeuze is cruciaal voor succes op de lange termijn.

Selectiecriteria voor bomen in uitlopen

Niet elke boomsoort is geschikt. Ideale soorten combineren schaduwvorming, windbreking en ecologische meerwaarde (Reubens et al., 2020; Geerlings et al., 2024; Van Eekeren et al., 2014):

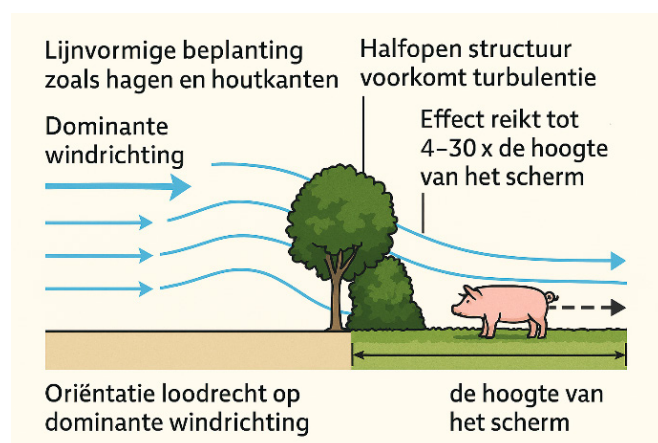
- **Snelle schaduwvorming:** verlaagt hittestress, bevordert diergezondheid en groeiprestaties (Renaudeau et al., 2012).
- **Windbrekende structuur:** bij voorkeur breed vertakt en halfopen, om turbulentie te vermijden.
- **Sterk wortelgestel:** bestand tegen intensief wroeten en betreding.
- **Niet giftig:** bladeren, bast, zaden en wortels moeten veilig zijn voor consumptie.

- **Weinig onderhoud:** soorten die weinig snoei of gewasbescherming nodig hebben zijn duurzamer.
- **Voederwaarde of biodiversiteitsfunctie:** leveren blad, vruchten of noten, of verbeteren het leefgebied voor insecten, vogels en andere dieren.

Tamme kastanje, moerbeï, linde en hazelaar zijn uitstekende voorbeelden van multifunctionele soorten. Zij bieden verkoelende schaduw, leveren blad, vruchten of noten als extra voer en dragen bij aan een gevarieerd landschap.

Windbescherming met bomen en struiken

Lijnvormige beplanting zoals hagen en houtkanten, is bijzonder effectief als windscherm in open gebieden. De mate van windbreking hangt af van de externe structuur (hoogte, oriëntatie, vorm) en de interne porositeit (soortenkeuze, plantafstand, onderhoud). Een halfopen structuur remt de wind zonder turbulentie, en het effect reikt tot 4–30 keer de hoogte van het scherm. Windschermen zijn het meest efficiënt wanneer ze loodrecht op de dominante windrichting staan.

Kenmerken van boomsoorten voor varkensuitlopen

Boomsoort	Kroonbreedte	Voederwaarde	Kenmerk	Bron
Plataan	Zeer breed	Beperkt	Robuust, schaduw gevend	Reubens et al., 2020
Winterlinde	Breed	Hoog (blad)	Eiwitrijk blad, verhoogt biodiversiteit	Van Eekeren et al., 2014
Noorse esdoorn	Breed	Geen	Goed bestand tegen droogte	Reubens et al., 2020
Moerbeï	Parasolvormig	Hoog (blad, vrucht)	Bestand tegen snoei	Geerlings et al., 2024
Walnoot	Breed	Hoog (noot)	Insectwerend, blad helpt tegen darmparasieten (bevat juglone)	
Tamme kastanje	Zeer breed	Hoog (kastanjes)	Robuust, voedselbron	Reubens et al., 2020
Hazelaar	Middelgroot	Hoog (noten)	Geschikt als onderlaag	Van Eekeren et al., 2014
Els	Middelgroot	Hoog (blad), stikstofbindend	Goed voor bodemleven	Van Eekeren et al., 2014

Voorbeeld beplantingsplan (1000 m²)

Een effectief beplantingsplan combineert verschillende boom- en struiklagen voor een optimaal microklimaat, voeraanbod en bescherming tegen wroeten. Het hieronder uitgewerkte voorbeeld biedt schaduw, voeding en stimulans voor biodiversiteit en bodemgezondheid:

Zone 1: Randbeplanting (windbescherming)

- **Doel:** bescherming tegen dominante wind (bijv. zuidwest), voorkomen van erosie en stress bij dieren.
- **Boomlaag (5-10 m hoog):**
 - Zwarte els (*Alnus glutinosa*)
 - Tamme kastanje (*Castanea sativa*)
 - Veldesdoor (*Ace Campestre*)
 - Walnoot (*Juglans regia*) – op drogere plekken
- **Struiklaag (1-3 m hoog):**
 - Hazelaar (*Corylys avellana*)
 - Meidoorn (*Crataegus monogyna*)
 - Vlier (*Sambucus nigra*)
- **Structuur:** halfopen, gemengd, stroken van 3-5 m breed. Oriëntatie loodrecht op dominante windrichting.

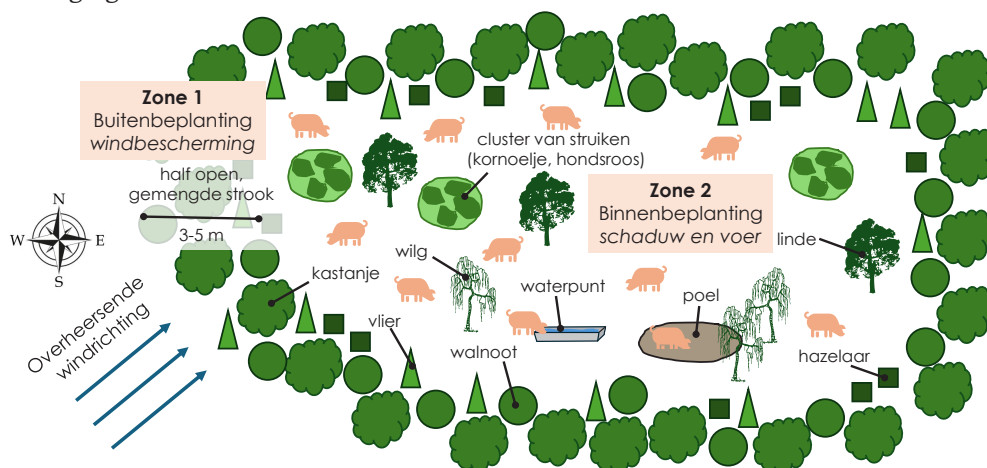
Zone 2: Binnenbeplanting (schaduw & voer)

- **Doel:** schaduwplekken voor varkens, verrijking van leefomgeving, extra voedsel.
- **Losse bomen in uitloop:**
 - Linde (*Tilia cordata*) – blad eetbaar, insectvriendelijk
 - Ratelpopulier (*Populus tremula*) – snelgroeiend, blad eetbaar
 - Wilgensoorten (*Salix spp.*) – goed voor natte plekken
- **Struiken in clusters:**
 - Hondсроos (*Rosa canina*) – rozenbottels
 - Kornoelje (*Cornus sanguinea*) – bessen, insecten
 - Braam (*Rubus fruticosus*) – voedsel en dekking
- **Structuur:** verspreid in groepjes met open plekken ertussen voor beweging en zon.

Let op: jonge bomen moeten worden beschermd tegen vraatschade en wroeten, bijvoorbeeld met draadkorven of tijdelijke omrastering. Uit veldproeven bleek dat metalen kooien de meest effectieve bescherming boden tegen vraat en schade bij jonge populieren (Mosquira-Losada et al., 2017).

Praktische aanbevelingen:

- **Bescherm jonge aanplant** met draad, korven of hekwerk, zeker in de eerste **5 jaar**.
- Maak draadkorven, rond of vierkant, minimaal 1 meter doorsnede en minimaal 1,2–1,5 meter hoog, afhankelijk van varkensras.
- Plant bomen in **groepen** voor een beter microklimaat en minder schade bij storm of hitte.
- Voeg een **kruidenrijke bodemlaag** toe voor extra schaduw, biodiversiteit en natuurlijke zelfmedicatie.
- Integreer beplanting in een **rotatiesysteem**: zo krijgen bomen herstelkansen en blijft het systeem weerbaar.
- **Tijdige omweiding** voorkomt dat varkens langdurig op dezelfde plek blijven en bomen overbelasten. Aanbevolen: maximaal 2–4 weken toegang per zone, afhankelijk van bodemtype en veedichtheid.
- **Te hoge dichtheid** leidt tot intensief wroeten, schuren en vraat aan bomen. Richtlijn: maximaal 10–15 varkens per hectare in uitloop met jonge bomen.
- Vraat aan bomen kan ontstaan door **tekort aan vezels, mineralen of verveling**. Zorg voor:
 - Voldoende ruwvoer (gras, hooi, bladeren)
 - Mineralen via likstenen of aanvullend voer
 - Afleiding zoals takken, boomstammen, modderbaden
- Plaats **voeder- en drinkpunten** niet direct naast bomen.
- Varkens **schuren aan bomen** bij jeuk of parasieten. Alternatieven bieden zoals: schuurpalen, koeborstels, boomstammen of ruwe oppervlakken

De rol van kruiden in diergezondheid

De kruidlaag in varkensuitlopen vervult niet alleen een ecologische, maar ook een veterinaire functie. In een tijd van toenemende hittestress en druk op medicijngebruik biedt een kruidenrijke vegetatie kansen voor natuurlijke zelfmedicatie, darmgezondheid en parasietcontrole. Bekende voorbeelden zijn duizendblad, alsem, smalle weegbree, brandnetel, knoflook, tijm, kamille, cichorei en citroenmelisse. Zowel uit praktijkervaring als onderzoek blijken deze soorten functioneel inzetbaar voor diergezondheid (Groot et al., 2022; Putman, 2003; Bestman et al., 2003). Hoewel varkens in staat zijn tot selectieve opname van geneeskrachtige planten, is de beschikbaarheid van kruiden in uitlopen vaak beperkt. Door intensief wroeten, mestafzetting en betreding raakt de kruidlaag gemakkelijk verstoord of verdwijnt geheel, waardoor spontane zelfmedicatie bemoeilijkt wordt (Bestman et al., 2003).

Zelfmedicatie en gedrag

Varkens tonen gedrag dat lijkt op zelfmedicatie (zoöfarmacognosie). Uit onderzoek op biologische bedrijven blijkt dat niet-ontwormde varkens significant vaker kruiden zoals citroenmelisse en zonnehoed eten dan ontwormde dieren, wat wijst op instinctief gezondheidsherstel (Louis Bolk Instituut, 2005; Putman, 2003). Dit sluit aan bij waarnemingen bij wilde dieren, zoals chimpansees die bewust bladeren van *Aspilia* eten tegen darmparasieten en andere dieren zoals olifanten, vogels en zelfs vlinders (Engel, 2002; de Roode, 2025).

Zelfmedicatie is alleen mogelijk als dieren toegang hebben tot een voldoende gevarieerd aanbod van planten. Een kruidenarme uitloop beperkt deze mogelijkheid, waardoor externe suppletie of verrijking noodzakelijk wordt. In het laatste geval is het raadzaam kruiden afzonderlijk aan te bieden in plaats van als mengsel, bijvoorbeeld in de vorm van gedroogde kruidenbundels, vrijrijdbare 'medicijnkasten' (karretjes of rekken met kruiden, mineralen en klei) of geperste kruidenblokken. Daardoor kunnen varkens op basis van geur, smaak en textuur gericht selecteren. Dergelijke systemen maken gecontroleerde, vrijwillige opname mogelijk (Bestman et al., 2003).

Kruiden als natuurlijke ontworming

Diverse kruiden hebben een bewezen of vermoedelijke wormafdrijvende werking. Ondersteunende soorten zijn onder meer (Groot et al., 2022; McGaw, 2023):

- Knoflook (*Allium sativum*): bevat allicine, werkzaam tegen maagdarmwormen

- Alsem (*Artemisia absinthium*): absinthine remt nematoden
- Pompoenpitten (*Cucurbita pepo*): cucurbitacinen werken tegen lintwormen
- Tijm (*Thymus vulgaris*): etherische olie met thymol remt larvale ontwikkeling
- Duizendblad (*Achillea millefolium*): flavonoïden en bitterstoffen met antihelmintische werking
- Brandnetel (*Urtica dioica*): rijk aan mineralen, ondersteunt immuunactivatie

Het effect van deze kruiden is doorgaans ondersteunend en niet volledig vervangend voor reguliere ontwormingsmiddelen. Bitterstoffen, tannine en etherische oliën werken mogelijk doordat ze spijsverteringssappen stimuleren en parasitaire eiwitten binden (Putman, 2003; Bestman et al., 2003). De effectiviteit bij varkens is minder goed onderbouwd dan bij andere diersoorten; praktijkervaring verschilt per bedrijf en situatie.

Aanbevelingen zijn:

- Combineer kruiden met goede voeding en bodembeheer
- Voer mestonderzoek uit
- Pas indien nodig reguliere medicatie toe bij hoge wormdruk

Praktische toepassingen in kruidenbeheer

- Kruidenrijke weides voor zeugen en vleesvarkens
- Mobiele medicijnkasten (zoals vrijrijdbare karretjes of rekken met kruiden), waardoor dieren naar behoefte kunnen kiezen
- Gedoseerde blokken (bijvoorbeeld als lik- of zoutblok) om overconsumptie te voorkomen
- Gedroogde kruidenbundels op hoogte, zodat ze minder snel bevuild raken en natuurlijk foeragegedrag stimuleren

(Springmood/Depositphotos.com)

Darmgezondheid, microbioom en bioactieve stoffen

De kruidlaag ondersteunt niet alleen directe parasietcontrole, maar ook het microbioom van de bodem en de darmgezondheid van wroetende varkens. Inname van micro-organismen uit de bodem en bioactieve stoffen uit planten kan de samenstelling en veerkracht van de darmflora gunstig beïnvloeden (Groot et al., 2022; Steiner, 2009).

Werkingsmechanismen zijn onder meer:

- Flavonoïden (zoals uit kamille, duizendblad): moduleren ontstekingsprocessen
- Bitterstoffen (zoals uit alsem): stimuleren galproductie en vertering
- Prebiotica (zoals uit weegbree wortel): ondersteunen gunstige bacteriën in de darm
- Micro-organismen uit bodem: activeren Toll-like receptoren (TLR's) en trainen het immuunsysteem

Een gezonde darmflora leidt tot betere voerbenutting, verhoogde weerstand en minder behoefte aan antibiotica.

Fermentatie als versterking van werking

Fermentatie van kruiden kan de opname en werking van bioactieve stoffen versterken, doordat celwanden worden afgebroken en werkzame stoffen vrijkomen. Dit maakt fermentatie een interessante aanvulling op directe opname via de kruidlaag. Er is in Nederland groeiende interesse in fermentatie van voer en kruiden als alternatief voor antibiotica en als ondersteuning van darmgezondheid. Dit leidt tot:

- Betere voerefficiëntie
- Gezondere varkens
- Minder medicijngebruik

Het Stalboekje Varkens 2022 van Wageningen University & Research (Groot et al., 2022) biedt praktische handvatten voor het gebruik van kruiden en natuurproducten in de varkenshouderij, inclusief fermentatie. Ook Reurdink (2023) en Nieuwe Oogst (2022) bieden informatie over fermenteren.

Door kruiden, bomen en bodemgezondheid integraal te benaderen, ontstaat een veerkrachtig systeem waarin varkens hun natuurlijke gedrag kunnen uiten en gezondheid op een ecologische manier wordt ondersteund.

Steekvliegen

Bomen en struiken creëren een aantrekkelijk microklimaat voor steekvliegen zoals *Stomoxys calcitrans* (stalvlieg) of *Tabanus* (daas). Ook varkensmest en urine trekken steekvliegen aan. Wat kun je doen?

1. Broedplaatsen

Steekvliegen leggen eitjes in rottend organisch materiaal (mest, vochtige strooisel). Verwijder/verspreid mest in de uitloop, vermijd stilstaand water en zorg voor afwatering, en gebruik bodembedekking die snel droogt (houtsnippen, stro).

2. Insectenwerende planten

Sommige planten weren steekvliegen door geurstoffen of het verstoren van hun oriëntatie. Plant bijv. lavendel, citroenmelisse, munt of rozemarijn in de randen van de uitloop, bij schuilhokken of rustzones.

(Peter Chen)

3. Biologische bestrijders

Sommige sluipwespen parasiteren op vliegenuitjes. Zet dit in in stallen en schuilhokken en herhaal dit in het vliegenseizoen (mei-sept). Voor het uitzetten van biologische bestrijders in open veld is soms wel een omgevingsvergunning nodig.

Wet- en regelgeving

Het houden van varkens in een natuurlijke omgeving – zoals in het bos (pannage) of onder bomen (silvopasture) – wordt steeds populairder. Maar wie varkens buiten wil houden, komt al snel terecht in een web van regels: van dierenwelzijn tot natuurbeheer, van voedselveiligheid tot bioveiligheid.

Basisregels: wat geldt voor elke varkenshouder?

Of je nu één varken houdt of een hele groep, in Nederland vallen varkens onder de Wet dieren, het Besluit houders van dieren en de Europese Richtlijn 2008/120/EG. Dit betekent dat je altijd moet zorgen voor:

- Registratie met een Uniek Bedrijfsnummer (UBN) bij de RVO, ook als je hobbymatig werkt.
- Dagelijkse inspectie, voldoende ruimte, beschutting, vers water en geschikt voer.

Natuurgebieden: wat mag wel en wat niet?

Wil je varkens houden in of nabij een Natura 2000-gebied, dan kom je terecht bij de Wet natuurbescherming.

Activiteiten zoals wroeten, grazen of scharrelen kunnen invloed hebben op bodem, vegetatie of hydrologie.

Daarom is vaak een vergunning nodig, en moet je een voortoets of passende beoordeling uitvoeren (WUR, 2013; Reubens et al., 2020). Dit gebeurt binnen het beheerplan van het gebied.

Er bestaat geen aparte wetgeving voor pannage. De bevoegdheden liggen bij gemeenten en terreinbeheerders zoals Staatsbosbeheer of Natuurmonumenten. Lokale afstemming is dus essentieel. Zie ook: Rijksoverheid – Natura 2000. Meer informatie vind je in de factsheet Agroforestry 1: 'Bomen planten op landbouwgrond, Wat mag ik?'.

Checklist voor bomenaanplant nabij Natura 2000

- ☒ Controleer omgevings- en natuurregelgeving
- ☒ Vraag natuurtoets en vergunning aan
- ☒ Overleg met gemeente en provincie
- ☒ Registreer percelen correct
- ☒ Gebruik erkende agroforestry-systemen

Bioveiligheid: hoe voorkom je dierziekten?

Een belangrijk aandachtspunt is **Afrikaanse varkenspest (AVP)**. Deze ziekte vormt een groot risico, vooral bij buitenvarkens. Contact met wilde zwijnen, besmette voertuigen of voer kan leiden tot verspreiding.

Minimale maatregelen zijn:

- Stevig hekwerk (in risicogebieden zelfs dubbel)
- Hygiëneprotocolen voor mensen en materialen
- Geen onbeheerde voedselbronnen in het terrein

Bij een uitbraak gelden landelijke restricties, ook voor kleinschalige bedrijven. De AVP-preventiescan biedt praktische handvatten voor bioveiligheid.

Voer en voedselveiligheid

Voor natuurlijke voedermiddelen (zoals eikels en kastanjes) gelden aanbevelingen zoals een maximum van 10–15% van het DS-rantsoen. Aanvullende voeding is altijd nodig vanwege de beperkte eiwitwaarde van eikels (WUR, 2013). Reststromen mogen uitsluitend gebruikt worden als ze veilig, vrij van schimmels en contaminanten zijn. Keukenafval is verboden. Zie NVWA – voedselveiligheid. (NVWA, 2024).

Kleinschaligheid en lokale regels

Voor niet-commerciële houderij (zonder verkoop van vlees of dieren) gelden soms uitzonderingen, bijvoorbeeld rond voerregistratie of slacht. Zie Verordening (EG) 183/2005.

Let op: gemeenten kunnen strengere eisen stellen, zoals:

- Verplichte schuilgelegenheid
- Rotatiebeheer
- Afspraken met terreinbeheerders

Check altijd het bestemmingsplan en overleg vroeg-tijdig met je gemeente. Zie ook [RVO – regels voor varkenshouders](#).

Praktijkervaringen: wat werkt in de praktijk?

Uit het WUR-project Laat de varkens los (WUR, 2013) blijkt dat gecontroleerde pannage goed mogelijk is, mits voldaan wordt aan een aantal voorwaarden:

- Voldoende schuilplekken
- Rotatiegraasbeheer
- Beperking van eikelopname
- Sterke omheining en goede monitoring

Ook in Vlaanderen (Reubens et al., 2020) zijn agroforestry-pilots uitgevoerd waarbij varkens onder noten- en fruitbomen grazen. De ervaringen zijn positief, mits er goed wordt gelet op diergezondheid en terreinbeheer.

Een goed begrip van de juridische kaders is essentieel om natuurinclusieve varkenssystemen duurzaam en

legaal te kunnen ontwikkelen. Vroegtijdige afstemming met bevoegde instanties voorkomt vertraging en vergroot de kans op succesvolle implementatie.

Aanbevelingen:

- Overleg vroegtijdig met terreinbeheerders, gemeente en NVWA.
- Maak een bioveiligheidsplan: denk aan hekwerk, hygiëne en quarantaine bij uitbraak.
- Voerplanning: stem voeding af op seizoen en behoefte, en volg de maximumpercentages voor bosproducten.
- Blijf op de hoogte van actuele regelgeving via nvwa.nl en rvo.nl.

Relevant wetgeving bij bomen in varkensuitlopen

Onderwerp	Regel / Voorwaarde	Bron / Instantie	Status	Meer info
Registratie (UBN)	Verplicht aanmelden bij RVO, ook voor hobbyhouders	NVWA, RVO	Wettelijk verplicht	www.rvo.nl/onderwerpen/overzicht-varkenshouders
Dagelijkse inspectie	Minimaal 1x per dag, ook in het bos	NVWA, EU Richtlijn 2008/120/EG	Wettelijk verplicht	www.nvwa.nl/onderwerpen/varkens/welzijn-varkens
Contact wilde fauna	Uitsluiten via stevig hekwerk	NVWA, GD	Wettelijk/preventief	www.nvwa.nl/onderwerpen/afrikaanse-varkenspest
Natura 2000/bosbeheer	Alleen toegestaan met vergunning en beheerplan	Wet natuur-bescherming, terreinbeheerder	Vergunningplichtig	www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur-en-biodiversiteit/natura-2000
Voeding eikels	Max. 10–15% droge stof, alleen volwassen dieren	WUR, praktijkadvies	Praktijkadvies	www.nvwa.nl/onderwerpen/diervoeder
Bijvoeding	Altijd nodig vanwege laag eiwit in eikels, aparte voederplek	WUR, Reubens et al.	Praktijkadvies	www.nvwa.nl/onderwerpen/diervoeder
Bioveiligheid (AVP)	Dubbel hekwerk, geen contact wilde dieren, hygiëneprotocolen	NVWA, GD	Wettelijk verplicht bij risico	www.gddiergezondheid.nl/nl/Actueel/Dossiers/Afrikaanse-varkenspest
Eigen gebruik	Uitzondering op voerregistratie indien geen verkoop/distributie	EU Verordening 183/2005, WUR	Uitzondering	www.rvo.nl/onderwerpen/overzicht-varkenshouders
Huisvesting	Sterk aanbevolen; kan invloed hebben op vergunning	WUR, gemeente/provincie	Interpretatieruimte	www.nvwa.nl/onderwerpen/varkens/welzijn-varkens
Voerreststromen	Alleen veilig, schoon en vrij van contaminaties	NVWA, EU Verordening 767/2009	Wettelijk onder voorwaarden	www.nvwa.nl/onderwerpen/diervoeder

Varkens inzetten zonder eigen UBN?

Wat kan wél:

- **Samenwerken met varkenshouder met UBN**
Gebruik varkens van een buurman die het perceel registreert als uitloop onder zijn UBN. Hij blijft verantwoordelijk voor diergezondheid en meldingen.
- **RE-status (Recreatief/Educatief)**
Op een RE-geregistreerde locatie mogen varkens tijdelijk verblijven zonder aparte UBN, mits het niet commercieel is. Geschikt voor educatie of natuurbeheer.
- **Ontheffing via RVO**
Voor tijdelijke natuurbeheerprojecten kun je ontheffing aanvragen. Denk aan pilots, begrazing of herstelprojecten. Neem contact op met RVO voor maatwerk.

Wat mag niet zonder meer:

- Varkens houden zonder UBN is niet toegestaan (ook niet hobbymatig)
- Vervoer, behalve tussen UBN-locaties (of slachthuis, RE-bedrijf, onderzoeksinstelling)

Let op: Check altijd de website van **RVO** voor UBN-regels en uitzonderingen: www.rvo.nl

Het Agroforestry
Netwerk Gelderland
ondersteunt agrarische
ondernemers bij
de toepassing van

agroforestry op hun bedrijf. Dit lerende netwerk organiseert informatieavonden, excursies en studiegroepen. Tijdens een bijeenkomst van de studiegroep *Varkens* kwamen diverse vragen naar voren. Het Louis Bolk Instituut is in opdracht van het Agroforestry Netwerk Gelderland met deze vragen aan de slag gegaan.

Informatie: Agroforestry Netwerk Gelderland:
Dyon Temming: info@agroforestry gelderland.nl
Over deze factsheet:
Ellen Geerlings (e.geerlings@louisbolk.nl)

Mogelijk gemaakt door

Bronnenlijst

- Bestman, M., Cuijpers, W., & Baars, T. (2003). Zelfmedicatie door varkens in de biologische veehouderij: Deskstudie naar een nieuw concept voor diergezondheidszorg. Louis Bolk Instituut.
- De Roode, J. (2025). *Dokters van nature: Hoe vogels, apen, vlinders en andere dieren zichzelf genezen* (1e druk). Zeist: KNNV Uitgeverij.
- Dotas, V., Symeon, G., & Dublec, K. (2025). Introducing novel trends in the nutrition of monogastric farm animals for the production of high-quality livestock products. *Frontiers in Veterinary Science*, 11, 1514197. <https://doi.org/10.3389/fvets.2024.1514197>
- Gezondheidsdienst voor Dieren (GD). (2022). Groene eikels in de wei. <https://www.gddiergezondheid.nl/nl/Actueel/Nieuws/2022/08/Groene-eikels-in-de-wei>
- Geerlings, E., Prins, E., & de Stijger, J. (2024). Het effect van voederbomen. Louis Bolk Instituut & Agroforestry Netwerk Nederland. <https://www.voederbomen.nl/wp-content/uploads/2014/11/Voederbomen-in-de-landbouw-brochure.pdf>
- Groot, M., Kleijer-Ligtenberg, G., & van Asseldonk, T. (2022). *Stalboekje Varkens 2022: Handboek voor natuurlijke varkensgezondheidszorg met kruiden en andere natuurproducten*.
- Wageningen Food Safety Research. <https://doi.org/10.18174/582791>
- Louis Bolk Instituut. (2005). Zelfmedicatie en fytotherapie bij varkens. *Vlugschrift 142*. Driebergen: Louis Bolk Instituut.
- McGaw, L. J. (2023). Plant-based feed additives for livestock and poultry in Southern Africa. In: *Sustainable Use of Feed Additives in Livestock*. Springer. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-42855-5_14
- Mosquera-Losada, M. R., Santiago Freijanes, J. J., Ferreira-Domínguez, N., & Rigueiro-Rodríguez, A. (2017). *Protecting trees in chestnut stands grazed with Celtic pigs*. AGFORWARD Innovation Leaflet 17. Geraadpleegd op 23 september 2025, van https://agforward.eu/documents/leaflets/17_Protecting_trees_in_chestnut_stands_grazed_with_Celtic_pigs.pdf
- Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit. (2024). Afrikaanse varkenspest. Geraadpleegd op 11 augustus 2025, van <https://www.nvwa.nl/onderwerpen/afrikaanse-varkenspest>
- Nieuwe Oogst. (2022, 11 oktober). *Fermenteren werkt al acht jaar lang prima voor varkenshouder Geene*. Geraadpleegd op 23 september 2025, van <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2022/10/11/fermenteren-werkt-al-acht-jaar-lang-prima-voor-varkenshouder-geene>
- Putman, D. (2003). Zelfmedicatie bij biologische vleesvarkens. Louis Bolk Instituut. <https://www.louisbolk.nl/sites/default/files/publication/pdf/1776.pdf>
- Renaudeau, D., Collin, A., Yahav, S., de Basilio, V., Gourdi, J. L., & Collier, R. J. (2012). Adaptation to hot climate and strategies to alleviate heat stress in livestock production. *Animal*, 6(5), 707–728. <https://doi.org/10.1017/S1751731111002448>
- Reubens, B., Pardon, P., De Smet, S., Van Colen, W., & Rombouts, P. (2020). *Boslandbouw voor buitenvarkens: Praktische handleiding*. ILVO, Inagro & Varkensloket. https://ilvo.vlaanderen.be/uploads/documents/Agroforestry/Eindrapport_POorchard_2020.pdf
- Reudink. (2023). Kiest u voor gefermenteerd voer voor uw varkens? *Ekoland*. Geraadpleegd op 23 september 2025, van <https://www.ekoland.nl/artikel/673478-kiest-u-voor-gefermenteerd-voer-voor-uw-varkens/>
- Steiner, T. (2009). *Phytogenics in Animal Nutrition: Natural Concepts to Optimize Gut Health and Performance*. Nottingham University Press.
- Van Eekeren, N., Luske, B., Vonk, M., & Anssems, E. (2014). *Voederbomen in de landbouw: Meer waarde per hectare door multifunctioneel landgebruik* (Publicatie 2014-029 LbD). Louis Bolk Instituut. <https://www.voederbomen.nl/wp-content/uploads/2014/11/Voederbomen-in-de-landbouw-brochure.pdf>
- Wageningen University & Research. (2013). *Laat de varkens los: Landschapsbeheer met varkens in Overijssel*. Wageningen UR. https://www.wur.nl/upload_mm/a/d/7/88a152a5-5b74-42dc-b611-d85f04585435_WUR2013_Ebook_Varkens.4.pdf
- Wageningen University & Research & Louis Bolk Instituut (2025) *Factsheet Agroforestry 1* (Herziene editie). Bomen planten op landbouwgrond, Wat mag ik? <https://edepot.wur.nl/454070>